

YAPAY ZEKÂ VE SOSYAL POLİTİKA

Editör

Doç. Dr. Umut AŞKIN

YAPAY ZEKÂ VE SOSYAL POLİTİKA

Editör

Doç. Dr. Umur AŞKIN

Yazarlar

Alpkan BİRELMA - Ayşenur KARAKAŞ AYDINBAKAR - Cihandar HASANHANOĞLU
Filiz ARICAK - Serhat TEK - Umur AŞKIN - Yusuf Can ÇALIŞIR - Zahide GENÇTÜRK

E-ISBN: 978-625-382-553-9

DOI: 10.54637/vizetek.9786253825539

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap, elektronik (e-kitap) formatlarında yayımlanmaktadır.
Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR

Baskı: Ankara | Ekim, 2026

Materyal Türü: Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

Elektronik Yayın Formatı: PDF

Elektronik Yayın Tipi: Adobe Ebook Reader

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetekiayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

ÖN SÖZ

Hollanda’da SyRI sisteminin mahkeme kararıyla durdurulması, Avustralya’da Robodebt programının yüz binlerce yurttaşta hatalı borç çıkarması ve Danimarka’da Gladsaxe modelinin kamuoyu tepkisiyle askıya alınması şunu açıkça göstermiştir: Yapay zekâ, sosyal politikanın yalnızca yeni bir aracı değildir. Aynı zamanda hakların kimin için, hangi ölçütlerle ve hangi güvencelerle dağıtılacağını yeniden tanımlayan kurumsal bir güçtür. Bu kitap, söz konusu dönüşümü teknik bir verimlilik tartışmasının ötesine taşıyarak sosyal politikanın kurucu soruları çerçevesinde ele almak amacıyla hazırlanmıştır.

Elinizdeki kitap, birbirini tamamlayan sekiz çalışmadan oluşmakta ve dört bölüme ayrılmaktadır.

Birinci bölüm, kuramsal ve normatif zemini kurar. Doç. Dr. Umur AŞKIN’ın kitabın açılış çalışması olan “Yapay Zekâ ve Sosyal Politika: Kuramsal Temeller ve Dijital Refah Devleti” başlıklı bölümü, Titmuss, Marshall ve Esping-Andersen’in klasik refah devleti kuramlarını algoritmik çağda yeniden okur. Çalışma, “algoritmik refah devleti” kavramını tanımlar ve üç modellen bir tipoloji (idari otomasyon, tahmin ve risk, davranışsal yönlendirme) önerir. Teknolojik determinizm ile kurumsal yaklaşım arasında sosyoteknik bir üçüncü yol sunar; dijital sosyal vatandaşlığı da algoritmik şeffaflık, etkin itiraz ve kolektif veri egemenliği eksenlerinde temellendirir. Dr. Cihandar HASANHANOĞLU’nun “Yapay Zekâ Çağında Sosyal Politikanın Dönüşümü: Algoritmik Refah Devleti, Çalışma Hayatı ve İnsan Odaklı Sosyal Koruma” başlıklı ikinci çalışması bu eleştirel çerçeveyi bir adım ileri taşır. Yapay zekânın karar verici değil, karar destekleyici olarak konumlandığı ve “öngörü karar değildir” ilkesine dayanan İnsan Odaklı Yapay Zekâ Sosyal Politika Modeli ile Algoritmik Sosyal Politika Etki Değerlendirmesi (ASPEED) önerisini ortaya koyar.

İkinci bölüm, çalışma hayatına odaklanır. Dr. Yusuf Can ÇALIŞIR’ın “Yapay Zekâ ve Çalışma Hayatının Dönüşümü: Otomasyondan Algoritmik Yönetime” başlıklı bölümü, yapay zekâyı maruziyetin otomasyon ya da işsizlikle özdeş olmadığını gösterir. ILO, OECD, Eurofound ve Avrupa Birliği kaynaklarından yararlanarak görev düzeyindeki kazanımları, algoritmik yönetimin özerklik ve iş yoğunluğu üzerindeki etkilerini ve sosyal diyalogun rolünü tartışır. Dr. Filiz ARICAK’ın “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yapay Zekâ:

Riskleri Öngörmek mi, Yeni Riskler Üretmek mi?” başlıklı çalışması ise bu tartışmayı işyerindeki güvenlik sorunu üzerinden somutlaştırır. Çalışma, tahmin ile önleme arasındaki farka dikkat çeker ve teknik doğruluk ile gerçek sağlık sonuçlarının birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Ayrıca sistematik incelemelerde, bu sistemlerin etkinliğini ölçmeye elverişli kanıtın şaşırtıcı ölçüde sınırlı olduğunu belirtir. Bölümün üçüncü çalışması olan Dr. Alpan BİRELMA’nın “Türkiye’de Sosyal Taraflar ve STK’ların Faaliyetleri, Kapasiteleri ve Destek İhtiyaçları Üzerine Ampirik Bir Analiz” başlıklı çalışması, bir ILO projesi kapsamında 93 örgütle yürütülen anket, mülakat ve odak grup verilerine dayanır. Türkiye’deki sendikaların, işveren örgütlerinin ve STK’ların faaliyetlerini, kapasitelerini ve destek taleplerini ortaya koyarak algoritmik dönüşüm karşısında kolektif temsilin hangi zeminde durduğunu gösterir.

Üçüncü bölümde yer alan Dr. Ayşenur KARAKAŞ AYDINBAKAR’ın “Türkiye’nin Yapay Zekâ Politika Belgelerinde Sosyal Politikanın Yeri” başlıklı çalışması, Türkiye’nin ulusal yapay zekâ politika belgelerini (2021–2025 Strateji, 2024–2025 Eylem Planı ve 2026–2030 Eylem Planı) sosyal politika perspektifinden karşılaştırmalı olarak inceler. Bulgulara göre sosyal boyut giderek görünür hâle gelmekte, ancak ağırlıklı olarak beceri geliştirme ve risk yönetimi araçlarıyla sınırlı kalmaktadır. Gelir koruması, kadınlar, kayıt dışı çalışanlar ve sosyal diyalog ise belgelerde yer bulamamaktadır.

Dördüncü bölüm, hizmetin insan ilişkisine dayandığı ve dışlanma riskinin en yüksek olduğu alanlara bakar. Doç. Dr. Serhat TEK’in “Geleneksel Sosyal Hizmet Modelinden Dijital Paradigmaya: Sosyal Politika Bağlamında Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Sunumundaki Rolü ve Sınırları” başlıklı çalışması, mesleğin tarihsel temellerinden dijital paradigmaya geçişi ele alır. Yapay zekânın vaka yönetiminden erken müdahaleye, kaynak dağıtımından sanal asistanlara uzanan kullanım alanlarını ve risklerini değerlendirir; mesleki muhakemeyi destekleyen hibrit bir yaklaşım önerir. Kitabın son çalışması olan Doç. Dr. Zahide GENÇTÜRK’ün “Yaşlı Bireylerin Dijital Katılım Süreçleri” başlıklı bölümü ise yaşlı bireylerin dijital katılımını inceler. Erişim, beceri, sağlık, yakın çevre desteği ve yaş ayrımcılığı gibi etkenlerin dijital dışlanmayı nasıl biçimlendirdiğini gösterir ve algoritmik refah devleti tartışmasının ancak erişilebilirlik güvenceleriyle anlam kazanacağını hatırlatır.

Sekiz çalışmanın ortak sonucu şudur: Yapay zekânın toplumsal sonuçlarını teknolojinin kendisi belirlemez. Belirleyici olan, teknolojinin hangi amaçla, hangi verilerle, hangi hukuki çerçevede ve hangi katılım mekanizmalarıyla kullanıldığıdır. Bölümler farklı yöntemlere (kuramsal inceleme, anlatısal literatür değeriendirmesi, doküman analizi, anket ve mülakat) ve farklı kanıt düzeylerine dayanmaktadır. Bu çeşitlilik kitabın zayıf değil, güçlü yanısıdır; çünkü her bölüm kendi kanıtının sınırlarını açıkça belirtmektedir.

Kitabın hedef kitlesi; sosyal politika, çalışma ekonomisi, sosyal hizmet, kamu yönetimi ve hukuk alanlarındaki akademisyenler, karar vericiler, sendika ve sivil toplum temsilcileri ile lisansüstü öğrencilerdir. Her bölümün sonunda açık bırakılan sorular, bu alandaki araştırma gündeminin henüz başında olduğumuzu göstermektedir. Okurların bu soruları sürdüreceğini umuyoruz.

Bu kitabın ortaya çıkmasına emek veren bölüm yazarlarına, hakemlere ve yayın sürecine katkı sunan herkese teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Umut AŞKIN

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Yapay Zekâ ve Sosyal Politika: Kuramsal Temeller Ve Dijital Refah Devleti	1
Umur AŞKIN	

2. BÖLÜM

Yapay Zekâ Çağında Sosyal Politikanın Dönüşümü: Algoritmik Refah Devleti, Çalışma Hayatı ve İnsan Odaklı Sosyal Koruma	36
Cihandar HASANHANOĞLU	

3. BÖLÜM

Yapay Zeka ve Çalışma Hayatının Dönüşümü: Otomasyondan Algoritmik Yönetime	83
Yusuf Can ÇALIŞIR	

4. BÖLÜM

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yapay Zekâ: Riskleri Öngörmek mi, Yeni Riskler Üretmek mi?	104
Filiz ARICAK	

5. BÖLÜM

Türkiye’de Sosyal Taraflar ve STK’ların Faaliyetleri, Kapasiteleri ve Destek İhtiyaçları Üzerine Ampirik Bir Analiz	122
Alpkan BİRELMA	

6. BÖLÜM

Türkiye’nin Yapay Zekâ Politika Belgelerinde Sosyal Politikanın Yeri	147
Ayşenur KARAKAŞ AYDINBAKAR	

7. BÖLÜM

Geleneksel Sosyal Hizmet Modelinden Dijital Paradigmaya: Sosyal Politika Bağlamında Yapay Zekânın Sosyal Hizmet Sunumundaki Rolü ve Sınırları	181
Serhat TEK	

8. BÖLÜM

Yaşlı Bireylerin Dijital Katılım Süreçleri	200
Zahide GENÇTÜRK	